

(úgy mint *-ként* > *-kint*, *=ég* > *=ig*, *kezét* > *kezeit*). De nem minden *-int* fejlődött *-ént*-ből, hanem van olyan is, amely *-ont*-ből lett, pl. *kacsont* > *kacsint* (úgy mint *hamos R., lapos, szállong* > *hamis, lapis N., szállingóz-ik*). Az *-int* képzőalak részint az *-ít* rovására terjedt (így lépett pl. a régibb *emelit*, *kaparit*, *csavarit*, *vakarit* helyébe *emelint*, *kaparint*, *csavarint*, *vakarint*), részint pedig, különösen a nép nyelvében, az *=ant*, *=ent* rovására, pl. *koppint*, *suhint*, *köhint*, *hörpint*, *csattint*, *pattint*.¹

SZINNYEI JÓZSEF.

Zobor.

Nem tudom, hogy ki volt az első, aki Anonymus elbeszélésének hitelében kételkedett; bizonyos azonban, hogy ROESLER RÓBERT osztrák tudós a legelsőek között volt, akik Anonymust meseírónak tartották. Romänische Studien c. rendkívül élénken megírt művében több helyen szól Anonymusról, s a többek közt *Gelou* (= *Gyeló*), *Salanus*, *Menumorout*, *Glad*, *Zubur* vezérek neveiről ezeket írja a 201. lapon: „Für die Quelle, aus der der Herzog *Gelou* entsprang, halten wir den Ort *Gyla* [sic!], später *Alba Gyula*, woraus durch gelehrte Künstelung *Alba Jula* wurde, und der Herzog *Salanus* möchte auch keinen andern Ursprung haben als den Ortsnamen *Slankamen* (*Zoloncaman*), wie der Herzog *Zubur* den Berg *Zubur* bei Neitra. Wir müssen also alle diese Staaten des *Salanus*, *Menumorout*, *Glad*, *Gelou* für Schöpfungen des anonymen Notars halten, der sie zu dem Zwecke erfand, um sie durch die Ungarn besiegen lassen und diesen die jugendlichen Heldenscheitel mit billigen Lorbeeren zu schmücken.“ A 226. lapon meg ezt mondja: „Auch sein Herzog *Salanus* verdankt seine Menschenwerdung nur dem Ortsnamen *Salan kamen* [sic]!, *Zoloncaman* bei dem anonymen Notar, *Zolonkemen* in Urkunden.“

A magyar történettudomány ezt a minden tekintetben megokolatlan véleményt sokáig szentírásnak tartotta, s tudósaink hirdették, hogy Anonymus a fentidézett személyeket helynevek alapján költötte, s hogy a fejedelmek, vezérek, úgyszintén országaik a mesék birodalmába tartoznak.

En Anonymus személy- és földrajzi neveit nyelvtudományi szempontból vizsgálgatni kezdtem, s több értekezésben, majd „A honfoglaláskori Magyarország“ c. művemben részletesen bizonyítottam, hogy Anonymus nem lehet meséköltő, nem lehet — csaló.

Úgy látszik azonban, fáradozásom sok tekintetben hiábavaló. Akadnak ugyanis — szerencsére csak a nem-szak-

¹ Máskép magyarázza az *=ant*, *=ent*, *=ánt*, *=ént*, *=int* képzőt SZILASI: NyK. XXIV, 409.

emberek között —, akik érveimet nem fogadják el. E nem-nyelvészek a helyett, hogy érveimet megcáfolnák, két-három sorban kijelentik: nincs igazam, Anonymus meseköltő. S e kijelentéseiket milyen fennhéjázóan teszik. Tehetik, mert az a tény, hogy érveimet nem bírják értékelni, megkönnyíti ítéletüket.

Az egyik historikus, SCHÜNEMANN KONRÁD az Ungarische Jahrbücherben (VI, 446—57) pl. ezt írja: „J. Melichs Auffassung, als seien unter den Bulgaren des Anonymus Türken zu verstehen, ist aus philologischen und historischen Gründen abzulehnen.“ Hogy melyek ezek a filológiai és történeti okok, azt a lesújtó háromsoros ítélet nem mondja meg; az ítélet végére azonban odabiggyeszti: „Vgl. die Arbeit von Moór. S. 434—447“.

Amire SCHÜNEMANN hivatkozik, az MOÓR ELEMÉR szerencsétlen dolgozata, melynek címe: „Ungarische Flussnamen“ (Ungarische Jahrbücher VI, 434). Ezzel MOÓR csak azt árulta el, hogy sem nyelvi érveket értékelni, sem nyelvi tényeket megállapítani nem tud. Szerencsétlennek neveztem dolgozatát, mert tudatlanságával nemzetének akaratán kívül rendkívül sokat ártott és még sokáig ártani fog. Ma már JORGA bukaresti egyetemi tanár is ahelyett, hogy érveimet megcáfolná, szintén ahhoz a könnyű módszerhez folyamodik, amelyet SCHÜNEMANN alkalmazott. JORGA is nagy lelki örömmel hivatkozik MOÓR idézett dolgozatára s veri a mellét, hogy lám Erdélyben a magyarok előtt nem laktak bolgárok stb. (l. Revue Historique du Sud-est Européen 1929 : 182). Ime MOÓR tudománytalan cikkének magyarelles hatása!

S MOÓR ELEMÉR a helyett, hogy megtanulná annak a tudománynak az elemeit, amelynek segítségével eredményeket akar felmutatni, e tudomány körében nagy vehemenciával tovább ír.

Így az Ungarische Jahrbücher legutóbbi füzetében (IX, 64) felmelegíti, sőt megtetézi ROESLER csodabogarait. Ő is azt hiszi, hogy *Gelou* nevét Anonymus az erdélyi *Gyalu* hely nevéből formálta, s a helynév szerinte a szláv *jela* 'fenyő' szóból alkotott *Jelov*-ból való (hihetetlen naivság). *Salanus* neve is *Zalánkemény*-ből, *Zobor*-é *Zobor* hegy nevéből, *Laborc*-é *Laborc* folyó nevéből van csinálva. S mik volnának mind e nevek? Szlávok! Ahogy szlávok MOÓR szerint *Szalárd*, *Szalók*, *Zombor*, *Velek*, *Vojta*, *Doboka*, *Bors* stb. Az ember megdöbben ekkora tájékozatlanságon, s kénytelen azt hinni, hogy MOÓR a szakjába nem vágó érveket nemcsak értékelni, de megérteni sem tudja. Hiszen a ROESLER-féle s MOÓR által felmelegített magyarázatok egyikében, másikában már a történészek sem hittek.

PAULER GYULA pl., aki Anonymusból sok mindent nem fogadott el, Anonymushoz írt egyik jegyzetében ezt írja:

„*Zolonkaman*, ma Szalánkemén, a Duna jobb partján . . . neve semmiféle összefüggésben sincs *Szalánnal*, ily összefüggést a Névtelen jegyző sem állít, sőt a két nevet egészen különbözően: *Salanus* és *Zolonnak* írja“. (MHK. 437.)

A historikus PAULER előtt tehát érv volt az, hogy Anonymus *Salanus* nevét sohasem írja *z*-vel, s így az nem is lehet azonos a nála *z*-vel írott *Zoloncaman*-nal. A magát — gondolom — filológusnak tartó MOÓR az ilyen érv súlyát nem tudja értékelni, nála az állandó *s* szemben a *z*-vel semmit sem számít. Javára legyen írva, hogy ebben következetes. Nyelvészkedő kinyilatkoztatásai ugyanis azt bizonyítják, hogy nála sem a magán- sem a mássalhangzók nem számítanak.

Az alábbi sorokban *Zobor* nevéről igyekszem kimutatni, hogy szintén nem lehet költött személynév. Egy kis része ez a nemsokára utolsó füzetében is megjelenő „Honfoglaláskori Magyarország“ c. munkámnak.

*

A magyarok Moráviát, így tehát Felső-Magyarországot is 902—907 közt foglalták el. Hogy miképen, arról csak Anonymus értesít. Szerinte a Garamtól nyugatra eső részeket: Zólyomot, Nyitrát, Trencsént Boronáig és Sárvárig¹ Cadusa, Zuard, Huba és Bors hódították meg az e vidéken uralkodó *Zubur* nyitrai szláv (tót) fejedelemtől. A Vág torkolatát pedig talán Ketel foglalta el, mert Anonymus szerint ő kapta adományul e területet, ahol azután fia, Oluptulma, Komárom várát építtette.

A foglalás ezen módját PAULER, A m. nemz. tört. Szent Istvánig 154—5 nem fogadja el. Egy másik jegyzetéből (MHK. 432) megtudjuk, hogy ő az Anonymus-féle *Zubur* fejedelem személyét költöttek tartja, miként ROESLER, HUNFALVY és sokan mások.² E tudósok ugyanis azt tanítják, hogy Anonymus *Zobor* (= ó-magy. *Zubur*) hegyének a nevéből fejedelmet csinált, s azután költötte hozzá a történetet csak azért, hogy a magyarokat annál vitézebbeknek tüntethesse fel.

A hegy neve volna tehát az eredetibb. Arra a kérdésre pedig, mely köznévből s ebből is hogyan alakult *Zubur* > *Zobor* neve, azt felelik, hogy a szláv *soborъ* 'általában emberek egybegyűlése, Zusammenlauf, versammlung' köznévből, amelynek 'conventus, egyháziak: szerzetesek együttélése, lakása, monostora' jelentést tulajdonítanak.³ A monda szerint: a *Zobor* hegy lábánál (in latere montis *Zober*⁴), hozzáférhetlen erdők sűrűjében Szvatopluk idejében három szerzetes élt, 894-ben Szvatopluk hozzájuk menekült, haláláig velük remetéskedett, s azok az ő segítségével itt templomot (ecclesiam) építettek;⁴ továbbá a *Zobor* hegy tetején már a X. sz. végén bencés monostor állt, amint az Mór pécsi püspök Vita s. Zoerardi c. művéből (vö. ENDLICHER, Mon.

Arp. 134: monasterium *Zobor*) és a zobori 1111. évi oklevélből is kitetszik (vö. FEJÉRPATAKY, Kálmán kir. okl. 42: de donariis, quibus sanctissimus rex Stephanus dotaverat monasterium sancti Ypoliti de monte *Zobur*). Mindezzért — amint ők mondják — szinte kétségtelen, hogy a nyitravidéki szlávok: tótok a *saboro* > tót *zbor* szóval a bencés monostort, esetleg már a három remete lakát, templomát illették, s innen tapadt a hegyre a feltételezett tót *Zbor név, s ebből lett a magyar *Zubur* > *Zobor*.

Elvileg ez a magyarázat nem volna lehetetlen. Szent Gotthárd városát magyarul a benne lévő cisztercita monostor után egyszerűen *Monostor*-nak is hívták (l. LIPSZKY, Rep.; CSÁNKI II, 797), s a magyarból átvett névvel a vas megyei vendek *Monošter*-nek, az e megyebeli horvátok meg *Monoštur*-nak hívják ma is (l. LIPSZKY, Rep.). *Znióvárallya* tótul egyszerűen *Klástor* is (vö. „*Znio Várallya*“ h., *Kloster* g., *Kláster* s. Lex. 1773., LIPSZKY, Rep.) a tót *kláštor* 'kolostor' szóból az egykor itt állt jezsuita kolostor után. Borsmonostorát is magyarul egyszerűen *Klastrom*-nak, németül *Kloster*-nek hívják (l. Lex. 1773., LIPSZKY, Rep., CSÁNKI III, 613) az itt fennállott cisztercita kolostor miatt. A tót *zbor*: *Zobor* hegye esetében azonban az a baj, hogy a tót *zbor* — miként általában a szláv *saboro* szó — nem jelent s nem jelentett sohasem 'kolostort, monostort, zárdát', nem jelentett tehát 'bencés monostort' sem. Igaz ugyan, hogy az egyh. szláv *saboro*, továbbá a gör.-kel. szláv népeknél és a horvátban — szlovénben a megfelelő szó egyházi értelemben vett 'versammlung' is, tehát: 'congregatio, conventus, concilium, synodus, ecclesia' (l. MIKL., Lex. p. és EtWb.; SREZN., Mat.), azonban a csehől, a tótból és a lengyelből a *zbor*-nak egyházi értelemben vett 'congregatio, conventus, concilium, synodus' jelentése nem mutatható ki.⁵ S nem valószínű, hogy ilyen érteleme itt a tót szónak Cyrill és Method működése idején, tehát a IX. sz.-ban is lett volna. A IX—X. sz.-ra visszamenő ó-egyh. szláv nyelvemlékekben ugyanis a gör. συνέδριον, συναγωγή — mint nomen abstractum — a *sněmъ* (vö. cseh *sněm*, tót *snem*, lengy. *sejm*) szóval van visszaadva, míg a későbbi, Moráviával kevesebb vonatkozásban levő, X—XI. sz.-i emlékekben *sněmъ* helyét a *saboro* foglalja el. JAGIĆ, Zur Entstehungsgeschichte² 264, 401 erre vonatkozólag ezt írja: „Viel einleuchtender ist die Doublette *sněmъ* und *saboro*, weil hier in der Tat für die Priorität des ersten Wortes der böhmisch-slovakische und slovenisch-kroatische lokale Hintergrund spricht, während das serbisch-bulgarische Sprachgebiet das Wort *saboro* für sich in Anspruch nimmt.“ Nincs tehát semmi valószínűsége annak, hogy a IX—X. sz. határán a moráviai tót nyelv s később a X. sz.-i tót nyelv a *saboro* > *zbor*-t 'monostor' vagy 'templom' jelentésben, vagyis nomen concre-

tum-ként használta volna, de még annak sem, hogy egyáltalában keresztény terminus technicusként 'congregatio, conventus, synodus, ecclesia' jelentésben élt volna vele.

Van más magyarázat is *Zobor* nevének az eredetéről. ŠKULTÉTY JÓZSEF: Slovenské Pohl'ady XLI, 702 (1925.) a következőket vitatja: A tót *Zobor* — mert ez a hegy tót neve (l. még Lj. Štúr Svatoboj c. költeményét is) — eredetileg a tótban *Zubor-nak hangzott.⁶ Ez a feltételezett tót *Zubor, miként a tót *Vepor* hegység neve, a tót *zubr 'bos urus, auerochs' (vö. tót *Zubrohlavy* hn. Árva m.) állatnévből eredt (vö. őszláv *zobrъ*, *zobrъ* 'bos jubatus', or., kisor. *zubr*, cseh *zubr*, szorb *zubr* MIKL., EtWb. 404). Azonban hogy, hogy nem, a tót *Zubor első szótagjába *o* keveredett bele az *u* < még régebbi *o* helyett.⁷ — Hangtani szempontból azonban nemcsak az *o* : *u* helyett az akadály, amire maga ŠKULTÉTY rámutat. Más baj is van. Egy őszláv *zobrъ ~ *zobrъ-nak a tótban *zūmbrъ(*o*)-n át először *zubr (vö. cseh, szorb, or. *zubr*) felelt meg, ebből a tótban aztán *zuber fejlődhetett, s csak azután, a XVI. sz. óta egy *zubor, tehát úgy, ahogy a mai tót *Vepor* előbbi tót *Veper-ből (vö. *Vepra* genitivus Slád k o v i č, Detvan 239 és régebb magy. *Veper* LIPSZKY, Rep.), s ez még régebbi tót *Vepr < *Vepr-ből (vö. őszláv *veprъ* 'aper', cseh *vepr*, lengy. *wieprz* stb. MIKL., EtWb. 381).⁸ Márpedig arra, hogy a tót *Zobor* névnek valaha is *Zuber < *Zubr alakváltozata, illetőleg ilyen régebb hangalakja lett volna, sehol semmiféle bizonyíték nincs.

Minden akadály megszűnik, ha *Zobor* hegy nevét Anonymus értelmében személynévből származtatjuk.⁹ Ez a személynév a nyug. szláv: cseh, morva, lengyel *Sbor* > *Zbor*, mely XI—XIII. sz.-i cseh, morva és lengyel oklevelekben többször előfordul:

cseh: az 1057. évi leitmeriei alapítólevélben az egyik tanúnak, tehát előkelő cseh embernek *Sbor* a neve (FRIEDRICH, Cod. dipl. et ep. r. Bohemiae I, index) || morva (Olmücből): 1034: *Sbor* szn; 1049: *Sbor* szn. (Cod. dipl. Moraviae, index) || lengyel: a sziléziai Trzebnicára vonatkozó 1204. évi oklevélben: hospes *Zbor* (JAN ROZWADOWSKI Bulla z r. 1136 c. értekezésének 53. l.; TASZYCKI, Najdawniejsze polskie imiona osobowe 36, 107).

E nyugati szláv *Sbor* > *Zbor* szn. összetett szó; előtagja a szláv *sz* > *s* 'zusammen'¹⁰, utótagja pedig az ugyancsak szláv *borъ* 'schar, versammlung' (l. BERN., EtWb. I, 76). A *Sbor* > *Zbor* szn. tehát abból a köznévből való, amelyről mint keresztény terminus technicusról is fentebb részletesen szóltunk. A szláv *szborъ* köznévnék alapjelentése: 'általában emberek egybegyűlése, zusammenlauf, versammlung' (= ó-magy. gyűlvés z). Hogy ilyen nomen abstractum-ból minden nomen concretum s innen személynév is válhatik, minden nyelvből bősé-

gesen lehet rá példát idézni; pl. egyh. szláv *o-jmīnъ* 'στρατιώτης' alatt BERN., EtWb. I, 428; ó-magy., magy. *Gyűlvész* (vö. 1453: Johanne *Gyvelwez* OklSz. és LIPSZKY, Rep.; CSÁNKI I, 295, III, 58, 609), *Forgács, feleség* stb.

Amit mármost a szláv *saborъ* köznévről külön is meg kell jegyeznünk, az az, hogy csak a cseh, a morva és a lengyel nyelvi köznévből fejlődött szn., míg a többi szláv nyelvben a szónak csupán köznévi használata van. S ez a körülmény ismét Anonymus javára szolgál. Az Anonymus-féle „*Zubur, dux nitriensis*“ neve csakis nyug. szláv: ó-tót eredetű lehet. Az ó-tótban — miként a nyug. szláv nyelvekben a XI—XIII. sz.-ban — *Sbor* > *Zbor* volt a név hangalakja. Ebből a tót szn.-ból pedig a magyarban szabályosan *Zbor > *Zobor*¹² és *Zbur > *Zubur* válhatik. A tót *o*-nak ugyanis a magyarban *o* és *u* egyaránt megfelelhet; vö. a tót *prekopa* 'árok' köznévből az abaújtornamegyei *Perkupa* hn.-et régebb magy. *Perkupa* ~ *Prekopa*-ból (I. CSÁNKI I, 240). A szókezdő idegen nyelvi *sb* > *zb*-re pedig összevethetők idegen nyelvi *sm*-megfelelések: szláv *smetъ* > magy. *szemet* > *szemét*; kfném. *smac* és *smalz* > magy. *szamat* > *zamat* és *szománc* > *zománc*.

Ha tehát Anonymus azt mondja, hogy a honfoglaláskor a nyitrai szlávok vezérének a neve *Zubur* (vö. *dux Zubur* 35., 36., 37. c.), latinositva *Zuburius* (vö. *Zuburio* domino 36. c., *Zuburium* 37. c.), akkor ez magyar nyelvi név, amely kifogástalanul csakis a XI—XIII. sz.-ban, s bizonyára régebben is használt morva, cseh, lengyel nyelvi *Sbor* > *Zbor* szn.-ból magyarázható meg.

S a *Zobor* hegy nevének ránk maradt alakváltozatai szintén csakis magyar nyelvi alakok lehetnek. A legrégebb alak *Zubur*, ebből *Zubor* ~ *Zobur*, majd ebből a mai *Zobor*.

Vö. Anonymus 37. c.: *mons zubur*; 1113/1239/1410: *zuburiensis* abbas (FEJÉRPATAKY, Kálmán kir. okl. 55); 1183: *Zubur* (ÁrpÚj Okmt. XI, 47) | 1113/1239/1410: *montem zubor* (FEJÉRPATAKY i. m. 61) | 1111: *de monte zobur* (FEJÉRPATAKY i. m. 42) | X—XI. sz. határa/XV. sz.: *monasterium Zobor* (Vita s. Zoerardi ed. ENDL. 134); *Zobor, Zobory* adatok ismételtén (I. Kovács, Ind.; KNAUZ, MonStrig.; *Zobor* BÉL, Not. IV, 294; LIPSZKY, Rep.).

A hegynek, miként fentebb megjegyeztem, tótul *Zobor* a neve (ragozva is: na *Zobore*). Ez a név a tót nyelv szó-készletéből megfejthetetlen, s magyar eredete kétségen felül áll. Hogy e magyar eredetű név a tótban milyen régi, arra is hozzávetőleg meg tudunk felelni. A prágai Cosmas († 1125.), aki megfordult Esztergomban is, a *Zobor* hegyet *Zober*-nek, *Pozsony*-t pedig *Possen* (olv. *Pošén*)-nek nevezi (I. PERTZ, MG. SS. IX, 44). A Cosmas alapján álló XIV. sz.-i Auctuarium Mellicense-ben pedig „*cenobium Zuburiense dacz den Zubern*“ olvasható (I. PERTZ, MG. SS. IX, 536). *Zobor*-nak tehát a XI—XIV. sz.-i csehben és németben *Zubur*,

Zober, Zubern (olv. németül *Zubern*) volt a neve, s ez kétségkívül a magyarból van átvéve. Bizonyos, hogy *Zubur, Zobor* volt ez időben a tótban is *Zobor* hegy neve.

Hogy a X. sz. előtt a tótban mi volt, s egyáltalában volt-e a *Zobor* hegynek neve, azt adatok hiányában megmondani nem lehet. ŠKULTÉRYNAK az az állítása, hogy mikor a magyarok Nyitra vidékére kerültek, itt már régen megállapodott helynevek voltak,¹³ a földrajzi nevek egy kicsiny kis részére talán igaz lehet, nagyobb részére azonban nem (l. erről másutt).

Arra meg, hogy egy ó-tót névből vett magyar név idővel valamilyen ok folytán a tót nyelvből a tót nevet kiszorította, több példánk van. Ilyen nézetem szerint *Nyitra*-nak tót *Nitra* neve, amely, miként egyebüttl kifejtem, a magy. *Nyitra* átvétele, s a magy. *Nyitra* (nyelvj. változat: *Nitra* PERESZLÉNYI, Corp. Gram. 521 és MÁRIAFFI [MNY. V, 286]) az ó-tót *Nitrava* fejleménye. A tót *Trenčín* név is a magy. *Trencsén* átvétele, s a magy. *Trencsén* egy ó-tót *Trnčín 'Trnkáé' alakból való.¹⁴ A Zsitvatónél a Dunába szakadó *Zsitva* folyót is LIPSZKY Rep.-a, BERNOLÁK szótára és NIEDERLE Mapája szerint tótul *Žitva*-nak hívják. Lehet, hogy a tótban ma is megvan a népnyelvben (nem a mai hivatalos tót nyelvben) s régebben is megvolt a korábbi, az eredeti tót *Žitava* név is. Ezt a BÉL-féle (Not. IV, 162) „*Sitva* et vulgari nomine *Zitawa* . . . . . *Žitawa*“ adatból következtetem; t. i. azt gondolom, hogy ez talán nem tudatosan etimologizáló vagy tótosító alak, amilyenek a BERNOLÁK szótárában *Zittau* alatt közölt tót *Žitava* látszik. A magy. *Zsitva* vö. Anonym. 37. c.: iuxta fluuium *Sytuaa*; 1075: aqua *Sitova* . . . locus *Sitouatu* (KNAUZ, MonStrig. I.; CSÁNKI III, 518) | Anonym. 35. c.: iuxta fluuium *Sytua*; sok más *Sytua*, *Situa* írott adat (l. OklSz. rév. szád, tó; FontDom. II, 155, III, 61; ORTV., Vízr.; stb.) kétségtelenül a tót *žito* 'getreide' szóból alakult ó-tót *Žitava mása¹⁵, s ha a tót népnyelvben a folyó neve ma és régebben *Žitava*, ez a név az ó-tót *Žitava-ból lett magy. *Zsitva* átvétele. — Több más példát is idézhetnék még; azonban ennyi is elegendő rámutatni arra, hogy nem egy esetben az ó-tót nyelvi eredetű magyar név a tótban kiszorította az ó-tót nevet.

Amde a tót *Zobor* név esete nem egészen olyan, amilyen az idézett neveké, csak hasonló hozzájuk. Itt az ó-tót *Sbor* > *Zbor* szn.-ből lett a magyarban *Zubur* szn., illetőleg *Zubur* > *Zobor* hegynév, s innen a tót hegynév. Hogy a tótok a X. sz. előtt a hegyet hogyan hívták, azt — mint említettem — nem tudjuk. Ha *Sbor* > *Zbor* szn.-ből vett névvel hívták, tót neve csakis *Sborov > *Zborov lehetett.¹⁶

Tehát minden jel arra vall, hogy a nyitramegyei *Zobor* neve egy magy. *Zobor* szn.-ből való, s hogy e szn. egy ó-tót

Sbor > *Zbor* szn. átvétele. Minthogy pedig a hegynek magyar *Zobor* neve a X. szn. végén kétségtelenül megvolt, kétségtelen az is, hogy a magyar név a X. sz. folyamán keletkezett. Mindez pedig a mellett vall, hogy amidőn Anonymus azt mondja, hogy a honfoglaló magyarok a cseh fejedelem *Zubur* nevű nyitrai vezérért legyőzték, majd a *Zubur* hegyen felakasztották, s hogy innen a hegy *Zubur* neve, a név keletkezésének időpontját és a név eredetét illetőleg lényegében igazat mond. Nyitra vidékét a magyarok kétségtelenül a X. sz. legelején foglalták el, s Anonymus elbeszélésének — bár mondai elemekkel van átszőve — lényegében történeti magva van. *Zubur* vezér nevét és történetét Anonymus a *Zubur* hegy neve alapján nem költötte. *Zobor* esetében is áll az, amit PESTY FRIGYES ROESLER ellenében Zábrág vidéke elfoglalásáról ír, mondván: „A hódítás történetét az alsó-pannóniai részekben — megengedem — nem lehet mindenben Béla király névtelenje után közölni. De . . . . mind e dolgokat nem akarjuk a költőknek átengedni, mert ezek későbbi tényekkel és állapotokkal megegyeznek.” (Az eltűnt vármegegyék II, 149.)

I R O D A L O M.

¹ Magyarország határa Morvaországban 1099-ben a Morvába szakadó *Olšava*, vö. a cseh *Uhorské Hradiště, Uhorský Brod, Uh. Ostrov* = ném. *Ungarisch-Hradisch, U.-Brod, U.-Ostrau* morva helyek neveit is és vö. PAULER, A m. nemz. tört. I², 206; PAIS, Magyar Anonymus 107–8 és térkép. — ² Így legutoljára MOÓR E.: UngJahrb. IX, 64. — ³ TAGÁNYI K.: Nyitram. Közöny 1888. 49. szám. — PAULER, MHK. 432. — PAVEL KRIŽKO: Slovenské Pohlady XII, 160. — ⁴ Cosmas ed. PERTZ, MG. SS. IX, 44: „Eodem anno [éertsd: 894] Zuatopulch, rex Moraviae, sicut vulgo dicitur, in medio exercitu suorum delituit et nusquam comparuit. . . . mediae noctis per opaca, nemine senciente, ascendit equum, et transiens sua castra fugit ad locum in latere montis *Zober* situm, ubi olim tres heremitae inter magnam et inaccessibilem hominibus silvam eius ope et auxilio aedificaverunt ecclesiam . . .” — ⁵ A szláv nyelvekben a *sbor*-nak következő jelentései vannak: egyh. szláv *sbor* 'congregatio, conventus, concilium, synodus, ecclesia' MIKL., Lex. p. és EtWb.; SREZN., Mat. | bolg. *sbor* 'versammlung, Zusammenkunft; kirchweih, Jahrmarkt; wort, rede (erre vö. oláh *cuvint* < lat. *conventus* PUŠCARIU, EtWb.); appell, sammelruf; summe' WEIG.—DOR. | szerb *sábor* (a-járól l. alább) 'kirchenversammlung; der Zusammenlauf des volkes (der wallfahrter) an wallfahrörter; die falten'; *zbór* (gen. *zbdra*) 'versammlung, gesellschaft, unterhaltung, gespräch' VUK³ | horv. *zbor* 'congregatio, conventio; synedrium; synodus; concilium, consistorium, comitia' BELLOSZT. | szlov. *zbor* (gen. *zbdra*) 'versammlung, kirchenversammlung, concil, reichstag' PLET. | tót *zbor* 'conventus, gyűlés; congregatio, egybegyűlt nép' BERNOL. (vö. ich lupičský *sbor* l. ŠKULTÉTY, Ne haňte l'ud moj 93; hasonló szó: *sber*, vö. vrahov *sber* Detvan 138. vers) | cseh *sbor* (*zbor*) 'versammlung; chor; corps; gremium; convent; conzil' RANK (a XVI. sz.-ban *sbor* 'gebethaus der böhm. brüder' uo.) | ó-lengy. *sbór* 'heer', lengy. *zbor*, *zbor* 'ein haufen leute; sammelplatz; gör. kel. templom' LINDE | or. *sobór* (az or. *so-*, szerb *sa*-ról l. VONDRÁK. VglGram. I, 155), egyházi gyűlés, zsinat; gyűlés, gyülekezet; székesegyház, főtemplom' MITRÁK; *sbor* 'gyűlés, gyülekezet' uo. — ⁶ A tót *Zobor* nevet *Zubor*-ra javítja CHALUPKA, Spevy³ 120 is; vö. a tót *Žibrica* ~? *Zibrica*, magy. *Zsibrice* neveket is LIPSZKY, Rep.; GÖRÖG—MARTON, Magy. Atlas:

Nyitra m. — ⁷ ŠKULTÉTY: Slov. Pohl'. 1925. XLI, 702: „Do mena Zobora u prvej slabike akosi zatrusilo sa nenalezite o mesto u a pôvodného a“. — ⁸ E fejlődésre a tótban l. MELICH J.: Zeitschr. f. slav. Phil. IV, 326—37. — ⁹ Lásd e véleményemet már PAIS, Magyar Anonymus 149. l. — ¹⁰ A szláv *izb*: nyug. szláv *z* a szn.-nél nem tételezhető fel. — ¹¹ Az utótagnál gondolni lehetne a szláv *borb* 'pugna' szóra is, l. MIKL.: Denkschr. X, 249—50. — ¹² Az ó-magy.-ban van *Zobor* szn.; vö. 1271-ből: comes Paulus filius *Zobor* (ÁrpÜjOkmt. III. 269) valószínűleg Veszprém m.-ben. Azonkívül a dunántúli *Szabar* helyek nevének is *Zobor* a régi írott alakjuk (vö. 1019: *Zobor* villa [KNAUZ, MonStrig. I, 41] Zala m.; más példákat a baranya-, vas- és zalam.-i *Szabar*-okra l. CSÁNKI II, 522, 794, III, 24, 88). Hogy e hn. < szn. a tót *Sbor* > *Zbor*-tól ered-e, nem tudom eldönteni. — A nógrád-megyei *Zobor* esetleg idetartozhatik; l. LIPSZKY, Rep., NIEDERLE, Mapa, CSÁNKI I, 111, MATUNÁK: Slovensko 71, BÉL, Not. IV, 148. — ¹³ ŠKULTÉTY: Slov. Pohl'. 1925. XLI, 702: „... Ked' Maďari dostali sa ta, vtedy tam už dávno ustalené dnešné topografické mená...“ — ¹⁴ MELICH J.: Arch. f. slav. Phil. XXXIX, 222. Az ittmondottak kiegészítéséül vö. a következő adatokat: Anonym. 37. c.: castrum *Trusun*; 1194. okl.: *Turunsun* MHK. 433; Bécsi Kép. Kr. 138, 141: de *Trinchinio*; Anonymi Descriptio 45: *Trincinium* (ed. GÓRKA); Bécsi KépKr. 71: versus urbem *Trenchen*; zobori okl. 1111: in civitate *Trenchen* és 1113: *Trenciniensis* (l. FEJÉRPATÁRY, Kálmán kir. okl.); Cosmas, 1108-ból: ex hac parte *Trencinopoli* (l. PERTZ, MG. SS. IX, 114). — Hogy a tót *Trnka*, *Srnka* családnévből, szn.-ből a magyarban régen *Trinka, *Szrinka, később *Trenka*, *Szrenka* lesz, arra vö. *Trenka* Mihály író nevét és *Srenká*-ra Arch. XXXIX, 223. — ŠKULTÉTY: Slov. Pohl'. 1925. XLI, 701 a tót *Trenin*-t *Trenk* szn.-ből származtatja. Amde a *Trenk* név nem szláv, meg azonkívül egészen újkori, s belőle nem *-in-*, hanem *-ov*-val alakulna hn. — ¹⁵ A szászországi *Zittau* < szorb *Zitava* l. ERNST SCHWARZ, Zur Namenf. 51 és utótle: Die germ. Reibel. 20. — A magy. *Zsitva* eredetéről máskép, de hibásan HUNFALVY, l. ORTV., Vizr. — Ismét máskép: TAGANYI K.: Nyitram. Közl. VIII. 49. szám. — ¹⁶ Vö. a cseh *Zborov*, tót *Zborová* hn.-eket ČERNÝ a VÁŠA, Moravská jména místní. index; SEDLÁČEK, Mistop. slovník; CZAMBEL, Slov. reč, szótár.

MELICH JÁNOS.

A hangrész megszüntetésének kérdéséhez.

Nyelvészeink már régen észrevették és nyelvészeti irodalmunkban már számtalanszor említették, hogy nyelvünk igen sok esetben elkerüli, tehát nyilván nem kedveli a hangrést (hiatus-t), vagyis két teljes nyomatékú magánhangzónak közvetlenül egymásután való ejtését.¹ Azt is rég észrevették, hogy a hangrész kiküszöbölésének egyik (régibb korbeli) módja két azonos rövid magánhangzó összevonása egy hosszúvá, pl. *Bács*, *Tét*, *süg* stb., másik módja a két magánhangzó között egy inetimologikus hang ejtése (leggyakrabban

¹ Félreértések elkerülése végett megjegyzem ehhez, hogy közvetlenségén ez esetben azt értjük, hogy kettejük között nincsen más hang, mint a legkisebb mozgások törvénye alapján keletkező átmeneti hang (l. erről HORGER, Alt. Fonetika 203. §.), melyet, mint magától értetődött, sem közéleti helyesírásunkban, sem a fonetikus írásban nem szokunk jelölni, pl. például, *utcai*, *idei*, *szemléut*, *világiak*, *senkié. fiú*, *keszerűen* stb., vagy még ez sincsen közöttük (l. erről i. h. 231. §.), pl. *faabroncs*, *beesik*, *keserű öröm*, *zoológus*, *jó órában* stb.